

ЩОДО ПИТАННЯ ПРО ПРИЧИНИ НЕВДАЧІ КОНСТИТУЦІЇ ДЛЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ 2004 РОКУ

17–18 червня 2004 року в Брюсселі була ухвалена нова Конституція Європейського Союзу, а 29 жовтня того ж року глави держав і урядів підписали в Римі договір про Конституцію ЄС. Проте, неспроможність вироблення спільної політичної позиції щодо питання ухвалення Основного Закону майбутньої наддержави, спричинила гостре протистояння між європейськими країнами. На нашу думку, внаслідок таких принципів розбіжностей в позиціях та амбіціях держав-членів об'єднання було втрачено потужний інтеграційний імпульс, яким могло б стати прийняття першої загальноєвропейської Конституції. Конституція ЄС так не була ратифікована усіма членами Союзу внаслідок різних причин, які ми спробуємо розглянути в межах статті.

Загалом будь-яка Конституція вважається атрибутом держави і за визначенням західно-ліберальної конституційної теорії покликана обмежити державну владу щодо особистості і суспільства шляхом установа чітких меж компетенції органів влади, запровадження системи розподілу влади тощо. Треба визнати, що проект договору про запровадження конституції для Європи містить багато базових ознак конституції саме держави, таких як громадянство, територія, кордони, правосуб'єктність. Однак, визначення ЄС як федеративної чи конфедеративної держави не зафіксовано в текстах жодного з офіційних документів Союзу. Але, як підкреслював Б. М. Топорнін, ще з часу утворення Союз виходив далеко за межі традиційного міждержавного утворення, створюваного для вирішення певних політичних завдань, реалізації проектів економічного чи іншого характеру, створення багатосторонніх систем колективної безпеки тощо. Відомо, що напередодні прийняття Маастрихтського договору досить активно обговорювалися питання «наддержавного» майбутнього ЄС, посилення федеративних властивостей і якостей у його організації і діяльності, зокрема пропонувалося

¹ Студентка 5 курсу Інституту прокуратури і кримінальної юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ввести вказівку на федералізм у саме поняття ЄС. Але подальшого розвитку такі пропозиції не знайшли [1, с. 153–156].

Наявність в ЄС конституційного правопорядку може бути підставою для Суду Європейських спільнот скасувати або поставити під сумнів існування нероздільної і повної суверенної влади держави – члена ЄС на власній території, і надати додаткових підстав європейському політичному об'єднанню посилатися на існування єдиних мультинаціональних політико-правових цінностей, закріплених у Європейській Конституції. Зокрема, французький народ розцінив такий стан речей як загрозу національній безпеці, оскільки схвалення цього документа референдумами може стати підставою для забезпечення юрисдикційної першості Європейської Конституції перед конституціями держав-членів ЄС [2].

Варто зазначити, що вже під час обговорення проекту майбутньої Конституції на саміті ЄС за участю представників 10 держав у Салоніках 19–20 червня 2003 року, було виявлено дві протилежні позиції щодо статусу ЄС та можливості обмеження національного суверенітету держав-членів. Одна група країн – Франція, Німеччина, Італія, Бельгія, Голландія і Люксембург – виступила за передачу повноти влади наднаціональним органам ЄС. Натомість Польща, Іспанія та деякі інші висловилися за збереження значної частини суверенітету під національною юрисдикцією [3].

Викликали занепокоєння держав-членів також планування здійснення спільної зовнішньої та безпекової політики, яке також свідчить на користь впровадження моделі федеративних відносин між державами-членами та ЄС. У статті 15 Проекту Договору про запровадження Конституції для Європи зафіксовано: «Компетенція Союзу у сфері спільної зовнішньої та безпекової політики охоплює всі сфери зовнішньої політики та всі питання безпеки Союзу, включно з поступовим формуванням спільної оборонної політики, що, можливо, приведе до спільної оборони» [4].

Прийнята Конституція ЄС потребувала легітимації, яка, з огляду на відмінне національне законодавство держав-членів, відбувалася різними шляхами. Одні країни ратифікували Європейську Конституцію парламентським голосуванням (Австрія, Греція, Італія, Іспанія, Литва, Німеччина, Словаччина, Словенія, Угорщина), інші через всенародний референдум (Іспанія, Франція, Нідерланди) [5]. За нашим переконанням саме процедура легітимації, а точніше її незавершеність, і виявили позиції

країн, що принципово були не згодні з перспективою втрати більшої частини національного суверенітету в питаннях зовнішньої політики та політики безпеки, а також перетворення ЄС на повноцінну федеративну державу.

На всенародних референдумах, що відбулися у Франції та Нідерландах(країнах-засновницях ЄС) виборці рішуче відмовилися підтримати Європейську Конституцію [6]. Більше 55% французів, які взяли участь у референдумі, висловилися проти Основного Закону ЄС. При цьому відповідно до соціального опитування у Франції 6% опонентів Конституції для Європи пов'язали свій вибір зі вступом Туреччини, а 3% – із загальним процесом розширення. Головними ж причинами відхилення Конституції для Європи у Франції стали загроза, що Конституція для Європи матиме негативний вплив на рівень зайнятості (31%) та на економічну ситуацію у Франції (26%) через занадто ліберальний Договір; 62% респондентів висловилися за перегляд Конституції для Європи на більш соціально орієнтовану [7].

Виділяють *три основні причини такого результату референдуму у Франції*. По-перше, не адаптованість країни до нових реалій Євросоюзу, який на той час переживав нову хвилю розширення. Негативне голосування стало відповіддю на перспективу жити разом з новими членами ЄС. Особливо гостро це відчувалося на фоні обговорення перспективи вступу до Євросоюзу Туреччини, України та Грузії, які, на думку Д. Собакіної, важко сприймаються французами як Європа не лише в економічному, але й в культурному та політичному відношеннях. По-друге, стандарти нових членів в соціальній політиці більш жорсткі та ринкові. В результаті більш тісної інтеграції і як наслідок уніфікації стандартів французії могли втратити значну частину своїх завоювань у соціальній сфері. По-третє, голосування проти Конституції стало вираженням ставлення до уряду та президента, адже їх популярність значно знизилася. Таким чином це був протест не лише проти Конституції, але й проти уряду Жака Ширака [8].

Така ситуація призвела до неоднозначної реакції всередині ЄС, оскільки держави-члени, що вже ратифікували Конституцію, були розчаровані і невдоволені, а в деяких країнах ратифікація продовжувалася. Так, 10 липня з позитивним результатом відбувся референдум у Люксембурзі(одна з країн-засновниць ЄС). Однак цей референдум парадоксальним чином надав ще більшій невизначеності ситуації, адже

якби Люксембург проголосував проти, то питання Конституції ЄС можна було б вважати закритим [6].

З огляду на вище викладене, на наш думку, основними причинами невдачі Конституції для ЄС 2004 року можна назвати її не ратифікацію Нідерландами та Францією, що зумовлена політико-ідеологічними, внутрішньо та зовнішньополітичними, економічними та соціальними чинниками всередині країн. Занепокоєння посиленням ролі ЄС, можливість втрати вагової частини національного суверенітету в аспектах зовнішньої політики та політики безпеки, загроза національній безпеці стали ключовими детермінантами невдачі ратифікації Конституції 2004 року. Закріплення у статті 6 Конституції правосуб'єктності ЄС фактично перетворювало Союз на повноцінну державу з федеративними ознаками, що викликало острах та відкидання цієї ідеї окремими країнами ЄС. Сьогодні у наукових джерелах знову висувуються позиції щодо необхідності розроблення та прийняття нової конституції ЄС, яка б поглибила, активізувала інтеграційні процеси на європейському континенті, визначила б політико-правову природу ЄС. Отже, наявна можливість для подальших наукових досліджень та впровадженнь теоретичних здобутків в практичну площину.

Література:

1. Топорнин В. Г. Европейское право: Учебник. – М.: Юристь, 1999. – 456 с.
2. Андрійчук О. Європейська конституція: нові обрії – старі проблеми. [Електронний Ресурс]. – Режим доступу: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=2771>.
3. Орлик В., Рукомеда Р. Конституція Європейського Союзу: бути чи не бути? [Електронний Ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dt.ua/newspaper/articles/39677>.
4. Проект Договору про запровадження Конституції для Європи: Ухв. консенсусом Європейського Конвенту 13 червня та 10 липня 2003 р. // Конституційні акти Європейського Союзу [Електронний Ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_647.
5. Авраменко В. В. Проблеми легітимації конституції ЄС у французькій республіці в контексті національної безпеки // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – 2011. – Вип. 103(1). – С. 144–148.
6. Яворська Г. Криза навколо Конституції ЄС та євроінтеграційні перспективи України. [Електронний Ресурс] / Г. Яворська. – Режим доступу: <http://eu.prostir.ua/library/1536.html>.

7. Жадько О. Конституція для об'єднаної Європи. [Електронний Ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/0/6587>.

8. Собакіна Д. Референдум во Франції: победа євроскептиков. [Електронний Ресурс]. – Режим доступу: <http://www.politcom.ru/95.html>.

9. Яковюк І. В. Особливості впливу наднаціональної організації на державний суверенітет країн-кандидатів та країн-сусідів (на прикладі Європейського Союзу) // Вісн. Акад. прав. наук України. – 2010. – № 3. – С. 19–31.

Науковий керівник: Бойчук Д. С., асистент кафедри міжнародного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.